

BÖLÜM 6

KITA AVRUPASI'NDAN BİRLEŞİK DEVLETLER'E BÜROKRASİ KURAMLARININ DÖNÜŞÜMÜ: KAVRAM, KURAM VE TARİHSEL SÜREÇ

Vefa Can KAYA¹

GİRİŞ

Bürokrasi kavramı, sosyal bilimlerde çeşitli anlamlarda kullanılmakta ve bürokrasinin sosyal bilim terimlerinin yazgısına paralel olarak üzerinde ittifakla kabul edilen bir tanımı bulunmamaktadır. Bu durumun kabaca iki nedeni olduğu söylenebilir. İlki, bürokrasinin farklı toplumsal aktörlerin ve çıkar gruplarının çatışmaları sonucunda şekillenen bir olgu olarak anlamının verili ve sabit olmasının aksine toplumsal mücadelelerin olumsal bir sonucu olmasıyla ilgilidir. Bu durum sosyal bilim terimlerinin ortak niteliği olarak görülebilir. Sosyal bilimlerde kavramların üzerinden eksik olmayan puslu hava, sosyal bilimlerin öznellik sorunundan ziyade kavramların tanımlanma süreçlerinin de toplumsal ve siyasal mücadelelerin birer uzantısı olmasıyla ilgilidir. Bürokrasi olgusuyla ilgili örneğin sağ görüşü savunanlar bürokrasiyi piyasa ekonomisi adına sınırlandırmak, solcular yönetime katılma ve kendi kendine yönetim ideali adına bürokrasiyi dönüştürmek, siyasetin merkezinde yer alanlar ise şeffaflık, açıklık ve sorumluluk adına bürokraside reform yapmak amacındadırlar (Eryılmaz, 2017: 16). Dolayısıyla siyasal boyutu olan bir kavram olarak bürokrasinin üzerinde ittifakla kabul edilmiş bir tanımı yoktur. Bürokrasi kavramının çeşitli anlamlarda kullanılmasının ikinci nedeni, bürokrasiyle ilgili olguların kamu yönetimi, örgüt sosyolojisi ve siyaset bilimi gibi farklı disiplinlerin kesiştikleri ortak çalışma alanı içerisine girmesidir. Bu disiplinler 20.yüzyılda bürokratik örgütlenmenin çağdaş toplumlarda giderek yaygınlaşması ile ortaya çıkan sorunların çözümlemesini yapmak ihtiyacından doğmuştur (Oktaç, 1983: 57). Çeşitli disiplinlerin kendi sınırları çerçevesinde araştırdığı bürokrasi olgusu böylece farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılmıştır. Kısaca burada zikredilen sebepler bürokrasi kavramının kesin bir tanımı olmasını engellemiş görünmektedir. Bu nedenle bürokrasi olgusunu açıklayabilmek için kavramın doğuşu ile modern bürokrasinin ortaya çıkış sürecini ele almak gerekir.

¹ Dr. Arş. Gör., Vefa Can KAYA, Samsun Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, vefa.kaya@samsun.edu.tr

tıkları çalışmalarla bürokrasi kamu sektörünü ve devleti çağrıştıran bir kavram olmaktan çıkmıştır. Bu perspektiften bakıldığında, Webergil bürokrasi modelinin temel özellikleri olan nesnel kurallara, yazılı mevzuata ve hiyerarşik yapıya sıkı sıkıya bağlılık, yapılan iş yerine kıdeme göre maaş verilmesi, memuriyetin hukuki olarak güvence altında olması, bürokratik hiyerarşide belirli makamlara yükselebilmek için diploma sahibi olma kriteri gibi pek çok hususun bürokratik örgütü hantal ve verimsiz kılabilecek istenmeyen sonuçlara yol açtığı vurgulanmıştır. Aynı zamanda memurların inisiyatif geliştirmelerini ve sorumluluk almalarını engellediği, işlerini daha iyi yapmaları konusunda onları yeterince motive etmediği ifade edilmiştir. Böylece Amerikan yaklaşımının egemen hale gelmesiyle birlikte Webergil bürokrasi modeli verimlilik ve işlevsellik üzerinden dönüştürülerek literatürdeki merkezi önemini korumuştur.

KAYNAKLAR

- Abadan, N. (1956). "Amme İdaresinde Son Gelişmeler", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 11 (3), 402-422.
- Abadan, N. (1959). *Bürokrasi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Albrow, M. (1970). *Bureaucracy*. Londra: Pall Mall Press.
- Anderson, P. 2016. *Batı Marksizmi Üzerine Düşünceler*. İstanbul: İletişim.
- Bendix, R. (1973). *Higher Civil Servants in American Society*. New York: U. Microfilms.
- Blau, P. (1955). *The Dynamics of Bureaucracy: A Study of Interpersonal Relations in Two Government Agencies*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Burnham, J. (1941). *The Managerial Revolution: What Is Happening in the World*. New York: John Day Co.
- Du Gay, P. (2002). *Bürokrasiye Övgü: Weber-Organizasyon-Etik*. İstanbul: Değişim.
- Dreyfus, F. (2014). *Bürokrasinin İcadı: Fransa, Büyük Britanya ve ABD'de Devlete Hizmet Etmek (18-20. Yüzyıl)*. İstanbul: İletişim.
- Eryılmaz, B. (2017). *Bürokrasi ve Siyaset: Bürokratik Devletten Etkin Yönetime*. İstanbul: Alfa.
- Freyer, H. (2012). *Sosyoloji Kuramları Tarihi*. Ankara: Doğu-Batı.
- Gouldner, A. W. (1954). *Patterns of Industrial Bureaucracy*. Glencoe: The Free Press.
- Gökberk, M. (2012). "Hegel'in Devlet Felsefesi", *Felsefe Arkivi Dergisi*, 1, 99-129.
- Güler, B. A. (1994). "Nesnesini Arayan Disiplin: Kamu Yönetimi", *Amme İdaresi Dergisi*, 27 (4), 3-19.
- Hegel, G.W.F (2019). *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*. İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Heper, M. (1972). "Avrupa'da İdare Biliminde Bazı Gelişmeler", *Amme İdaresi Dergisi*, 5 (3), 41-51.
- Heper, M. (1973). *Modernleşme ve Bürokrasi: Karşılaştırmalı Kamu Yönetimine Giriş*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Heper, M. (1983). Bürokrasi. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* içinde (c.2, ss.290-297). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hobsbawm, E. (1996). *Kısa Yirminci Yüzyıl: Aşırılıklar Çağı*. İstanbul: Sarmal.
- Lipset, S. M.; Trow, M. A. ve Coleman, J.S. (1956). *Union Democracy: The Internal Politics of the International Typographical Union*. New York: Free Press.
- Mandel, E. (1992). *İktidar ve Para: Bürokrasinin Marksist Bir Analizi*. İstanbul: Yazın Yayıncılık.
- Marx, K. (2009). *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*. Ankara: Sol Yayınları.
- Merton, R. K. (1940). "Bureaucratic Structure and Personality", *Social Forces*, 18 (4), 560-568.
- Michels, R. (2001). *Political Parties: A Sociological Study of The Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. Ontario: Batoche Books.
- Mills, C.W. (1951). *White Collar: The American Middle Classes*. New York: Oxford University Press.

- Mills, C.W. (1956). *The Power Elite*, New York: Oxford University Press.
- Mouzelis, N. (2001). *Örgüt ve Bürokrasi: Modern Teorilerin Analizi*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Oktay, C. (1983). *Yükselen İstemler Karşısında Türk Siyasal Sistemi ve Kamu Bürokrasisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Rizzi, B. (1939). *La Bureaucratization du Monde*. Paris: Les Presses Modernes.
- Riggs, F. W. (1963). "Mukayeseli Amme İdaresi Çalışmalarındaki Akımlar", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 317-331.
- Selznick, P. (1943). "An Approach to a Theory of Bureaucracy", *American Sociological Review*, 8 (1), 47-54.
- Selznick, P. (1949). *TVA and the Grass Roots: A Study in the Sociology of Formal Organization*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Şaylan, G. (1974). *Türkiye'de Kapitalizm, Bürokrasi ve Siyasal İdeoloji*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Terzi, M. A. (2015). *Türk Devlet Geleneğinde Bürokrasi*. Ankara: Bilge Kültür Sanat.
- TÜSİAD (1983). *Kamu Bürokrasisi*. İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş.
- Poggi, G. (2012). *Modern Devletin Gelişimi: Sosyolojik Bir Yaklaşım*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Von Mises, L. (2018). *Bürokrasi*. Ankara: Liberte.
- Wallerstein, I. (2012). *Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim*. İstanbul: Metis.
- Weber, M. (2011). *Sosyoloji Yazıları*. İstanbul: Deniz Yayınları.
- Weber, M. (2018). *Ekonomi & Toplum. c. 1*. İstanbul: Yarı Yayınları.
- Weber, M. (2018). *Ekonomi & Toplum. c. 2*. İstanbul: Yarı Yayınları.
- Wilson, W. (1887). "The Study of Administration", *Political Science Quarterly*, 1887.